

ПИТАННЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Розглянуто питання розвитку малого бізнесу в Україні, проведено аналіз діяльності підприємств малого бізнесу України і Донецької області. Виявлено найбільші проблеми для розвитку малого бізнесу в Україні. На підставі виявлених проблем запропоновано заходи щодо підвищення ефективності діяльності підприємств малого бізнесу України.

The article presents the development of small business in Ukraine, presents the analysis the activities of small business in Ukraine and the Donetsk Region. The biggest problem for small business development in Ukraine have been revealed. On the basis of the problems proposed measures to improving the efficiency of small business enterprises support in Ukraine.

Ключові слова: мале підприємництво, бізнес, розвиток, середньомісячна заробітна плата, проблеми.

Вступ. Значення малого бізнесу для політичної та соціальної стабільності України безумовно важливе. Це визначається тим, що мале підприємництво вирішує важливі соціально-економічні завдання: створення додаткових робочих місць, зменшення рівня безробіття, подолання бідності; формування середнього класу, тобто такої верстви населення, що реально готовий нести на своїх плечах відповідальність за постійний розвиток країни; розвиток конкурентного середовища. Разом з тим, у сфері малого бізнесу усе ще існує багато проблем, які гальмують його розвиток: це необхідність удосконалення діючої загальної системи оподаткування, відсутність чітких механізмів фінансування й кредитування малого підприємництва, недосконалість правил залучення державних фінансових ресурсів у малий бізнес.

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що мале підприємництво – один із провідних секторів, за багатьма параметрами визначальний темп економічного росту, стан зайнятості населення і якість валового національного продукту. Загальносвітові тенденції розвитку малого бізнесу вимагають формування гнучкої змішаної економіки, сполучення різних форм власності й адекватної моделі ринкового господарювання. Цією проблемою займалися вчені Ю. П. Аніскін, Л. В. Беззубко, О. А. Бурбело, З. С. Варналій, Л. І. Воротіна, В. В. Дорофійенко, О. І. Зуєва, А. В. Кулемзин, В. І. Логвиненко, О. Б. Ступін, Т. В. Сьомкіна.

Постановка завдання. Проаналізувати стан розвитку підприємств малого бізнесу України на прикладі Донецької області. Виявити проблеми, які заважають розвитку підприємств малого бізнесу і внести пропозиції щодо підвищення ефективності діяльності підприємств малого бізнесу України.

Методологія. Порівняльний аналіз; статистичний метод; метод аналізу та синтезу з метою обробки зібраної інформації.

Результати дослідження. Формальні передумови для розвитку підприємництва в Україні були створені наприкінці 90-х років: прийняті відповідні закони й численні підзаконні акти про державну підтримку малого бізнесу, сформована певна інфраструктура забезпечення, утворені численні асоціації й суспільні об'єднання підприємців. Органи влади всіх рівнів виразили готовність підтримати підприємців і зняти всі перешкоди, які заважають розвитку підприємництва. Так, за період з 2004 до 2007 р. загальна кількість підприємств, які можна віднести до сфери бізнесу виросла в кілька разів.

Малий бізнес – це діяльність будь-яких малих підприємств й окремих громадян з метою отримання прибутку. Практично це будь-яка діяльність зазначених суб'єктів господарювання, спрямована на реалізацію власного економічного інтересу. Не обов'язково це повинна бути особливо ризикована й інноваційна діяльність із повною економічною відповідальністю [1].

Всі ми розуміємо, що успішна діяльність малого бізнесу є основою стабільного економічного розвитку й конкурентоспроможності економіки держави, створення нових робочих місць і зайнятості населення, особливо молоді, росту податкових надходжень у бюджеті всіх рівнів.

Реформи останніх років відкрили можливість легально займатися приватним бізнесом, отримувати прибуток та розпоряджуватись ним на свій розсуд. Вже відсвяткували свій десятирічний ювілей перші в Україні малі підприємства (ті, що зуміли вижити), а суспільство ще й досі не може відповісти на запитання, чи потрібен Україні малий бізнес. Тактичну відповідь на це запитання ми маємо, що засвідчується даними офіційної статистики.

Діючими підприємствами малого бізнесу було реалізовано продукції (робіт, послуг) на суму 7506,3 млн грн, що становить 2,8 % від загального обсягу реалізації Донецької області, та 8,3 % обсягу реалізації підприємств малого сектора економіки України. За обсягом реалізованої продукції, робіт та послуг Донецька область займає третє місце в Україні після м. Києва та Дніпропетровської області.

Кількість підприємств малого бізнесу в Україні зростає, але численність зайнятих у цій сфері зменшується. Так, кількість зайнятих, які працюють на підприємствах малого бізнесу в цілому по Україні, скоротилася в 2006 р. у порівнянні з 2005 р. на 5 %. Але, у малому бізнесі України працює більше 6 % населення, що перебуває в працездатному віці [9].

Розглянемо як приклад діяльність підприємств малого бізнесу Донецької області на фоні України. В області зареєстровано 26 тис. підприємств малого бізнесу, або 8,8 % від загальної кількості малих підприємств України. У сфері малого підприємництва зайнято 13,6 % загальної чисельності зайнятих в економіці області [7].

Роль малого бізнесу для Донецької області досить значна: його представляють більше 170 тисяч суб'єктів підприємництва. У цій сфері діяльності зайнято близько 300 тисяч осіб. Дохід практично кожної п'ятої родини регіону

залежить сьогодні від результатів підприємницької діяльності. Незважаючи на те, що частка малого бізнесу в загальному обсязі реалізації продукції, робіт і послуг з області невелика й становить порядку 2,8–3 %, однак він забезпечує майже 20 % надходжень зведеного бюджету Донецької області [6].

Середньомісячна заробітна плата на підприємствах малого бізнесу Донецької області в 2006 р. зросла в порівнянні з 2005 р. та становила 605,06 грн (в 2005 р. – 481,42 грн). За цим показником область вийшла на друге місце. Вища заробітна плата склалася на підприємствах м. Києва (734,35 грн). По Україні середньомісячна заробітна плата (рис. 1) на підприємствах малого бізнесу склала 545,63 грн [5].

За даними статистики ми бачимо, що заробітна плата занадто маленька, а все тому, що через високі податки підприємці вимушені приховувати реальну заробітну плату. І це є однією з найважливіших проблем в Україні.

Малий бізнес забезпечує наповнення внутрішнього ринку. І тут, саме в цьому форматі, бачимо його основне призначення, оскільки великий бізнес у нас в основному орієнтований на експорт.

Необхідно звернути увагу на те, що більше половини споживчих товарів, реалізованих через підприємства роздрібною торгівлі Донецької області, імпортується з інших країн. Жителі нашої країни купують одяг, взуття, косметику, канцелярські товари, іграшки, посуд переважно імпортного виробництва. Тут повинні бути максимально задіяні малі підприємства, насичуючи внутрішній ринок конкурентоспроможними товарами місцевого виробництва. Виробництво товарів, що заміщають імпорти і мають бути пріоритетними для держави [10].

Рис. 1. Середньомісячна заробітна плата працівників малого бізнесу, грн

Сьогодні у сфері малого бізнесу нагромадилося чимало проблем, що стримують розвиток цього сектора економіки. Вимагає істотного вдосконалення податкове законодавство. Наприклад, сьогодні існує близько 50 податкових платежів, що свідчить про значне податкове навантаження на суб'єктів господарювання [10]. Це говорить про те, що перед законодавцями стоїть першочергове завдання вдосконалення чинного законодавства, а перед органами виконавчої влади – максимального сприяння розвитку сектора малого бізнесу.

Окремо потрібно говорити й про ролі соціального аспекту малого підприємництва. Ми часто чуємо скарги підприємців на велику кількість перевірок. Але необхідно визнати, що контроль нерідко просто необхідний, в зв'язку з тим, що на малих підприємствах заробітна плата вдвічі менша, ніж у середньому по країні. Це свідчить про те, що найчастіше в малому бізнесі заробітна плата виплачується «у конвертах», не завжди оформлюються трудові відносини із працівниками, що підтверджується під час перевірок. У таких випадках місія контролюючих органів — це дотримання прав й інтересів найманих робітників.

Результати дослідження показують, що найбільшими проблемами для розвитку малого бізнесу в Україні є:

- висока вартість кредитних ресурсів;
- недосконалість державної податкової політики, обліку й звітності суб'єктів малого підприємництва;
- складність отримання дозвільних документів;
- недостатній рівень розвитку інфраструктури підтримки підприємництва;
- недостатній рівень реального партнерства між бізнесом, органами місцевого самоврядування й місцевих органів виконавчої влади;
- низький рівень організованості сектора малого й середнього бізнесу в захисті власних інтересів і прав;
- низький рівень соціальної відповідальності й кваліфікації підприємців.

Можна сказати, що підприємництво в нашій країні – це «екзотичне заняття», тому, що існує багато проблем для створення власного бізнесу, і важливе місце займають організаційні проблеми, з яких можна виділити наступні:

1. Труднощі з реєстрацією відкриття власної справи. Велика кількість бажаючих розпочати власний бізнес вже розпоряджаються необхідною інформацією про процес реєстрації, можуть отримати в органах реєстрації, у консультантів-індивідуалів або в спеціалізованих формах зразки документів чи необхідні поради. Але, все ж таки, за витратами часу, грошових коштів, нервових зусиль, процедура реєстрації підприємців, яка діє в Україні, все ще залишається громіздкою та надмірно ускладненою, особливо порівнюючи з тією, що діє у розвинутих країнах.

2. Необхідно виділити проблеми доступу до приміщень й устаткування, дефіцит інформації та недостатку кваліфікованого персоналу.

3. Також існують труднощі, пов'язані із законодавством України та податковою системою, або, іншими словами, перешкоди, створені державою, які включають: велику кількість податків та великі їх розміри; часті зміни до вимог додаткової звітності; велика кількість видів підприємницької діяльності, які підлягають ліцензуванню та заскладна процедура отримання ліцензії; заскладна процедура реєстрації підприємства.

Висновки. Виходячи з вищесказаного, пропонуємо наступні заходи щодо підвищення ефективності діяльності підприємств малого бізнесу України:

- тісне й конструктивне співробітництво з місцевими органами влади;
- удосконалення системи підготовки професійних кадрів;
- зрівняння економічних умов існування малих підприємств із більшими підприємствами;
- завоювання довіри й позитивного ставлення населення й підприємців до об'єктів інфраструктури підтримки підприємництва й суспільних об'єднань підприємств;
- зменшення кредитних ставок для залучення засобів;
- періодично навчати й інформувати про зміни нормативної бази працівників підприємств малого бізнесу;
- організувати заходи щодо обміну досвідом бізнес-асоціацій для вирішення загальних проблем малого бізнесу;
- поширювати позитивний досвід стабільно працюючих підприємств малого бізнесу в області шляхом проведення різних заходів — конференцій, круглих столів, семінарів.

На наш погляд, суб'єктам малого бізнесу необхідно переглянути свою фінансову політику у бік збільшення заробітної плати й легалізації трудових відносин зі своїми працівниками. На сучасному етапі розвитку органи влади повинні максимально сприяти розвитку малого підприємництва. У свою чергу, влада очікує від малого бізнесу зустрічних кроків, у тому числі підвищення рівня соціальної відповідальності.

Сподіваємось, що спільними зусиллями ми сприятимемо значному підвищенню ефективності функціонування підприємницького сектора й створенню відповідних умов для його подальшого розвитку.

Ми вважаємо, що державна політика щодо малого бізнесу повинна зосереджуватися на наступних напрямках:

- поліпшення механізмів оподаткування;
- стабілізація законодавства;
- вдосконалення механізмів кредитного фінансування малих підприємств, розробка і впровадження комплексу заохочувальних механізмів для комерційних банків, які працюють з малими підприємствами;
- спрощення процедури реєстрації та надання необхідної допомоги майбутнім та нинішнім підприємцям в даній справі;
- подальше впорядкування процедури проведення перевірок діяльності підприємства.

Література

1. Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики [Текст] / З. С. Варналій. – 2 вид: випр. і доп. – К.: Знання, 2003. – 303 с. – ISBN 966-620-043-0.
2. Взаємодія громадських організацій, місцевої влади та підприємств [Текст] / Л. В. Беззубко, О. В. Долгальова, О. В. Балабенко та ін. – Донецьк: Норд-комп'ютер, 2007. – 250 с. – 300 пр. – ISBN 978-966-7477-72-1.
3. Devyatka V. V., Dolgal'yova E. V. The issues of the small business development in Ukraine [Text] // Nauka i Studia. – N 1 (6), 2008. – P. 17–21. – Przemysl. – ISSN 1561-6894.
4. Долгальова О. В. Малий бізнес в Україні (від політики підтримки до політики сталого розвитку і партнерства) [Текст]: моногр. / О. В. Долгальова. – Донецьк: «ВІК», 2007. – 449 с. – 300 пр. – ISBN 966-430-039-X.
5. Котельніков В. Д. Місце малого підприємництва Донецької області в Україні у 2006 році. – www.donetskstat.gov.ua
6. Кулемзин А. В. Малому бізнесу – большие приоритеты [Текст] // Меркурий. – 2007. – № 10 (202). – С. 7–9. – ISSN 966-346-012-1.
7. Логвиненко В. І. Промисловий потенціал області [Рисунок] // Меркурий. – 2007. – № 4 (196). – С. 10–12. – ISSN 966-346-01.
8. Малий бізнес та підприємництво в ринкових умовах господарювання [Текст]: навч. посіб. / Л. І. Вороніна, В. Є. Воротін, Л. А. Мартинюк, Т. В. Черняк; ред. Л. І. Вороніна. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2002. – 307 с. – 2000 пр. – ISBN 966-7942-39-2.
9. Міжсекторна взаємодія громадського і приватного секторів та органів місцевого самоврядування / Л. В. Беззубко, О. В. Долгальова, О. В. Балабенко та ін. — Донецьк: Норд-комп'ютер, 2007. – 250 с.
10. Саниахметова Н. А. Предпринимательское (хозяйственное) право Украины [Текст]: учеб. / Н. А. Саниахметова. – Х.: Одиссей, 2005. – 800 с. – ISBN 966-378-23.